

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

11/2023

E-ISSN 2181-1466

9 772181 146004

ISSN 2181-6875

9 772181 687004

11/2023

D. Robinson ta'kidlaganidek, kasbiy kompetensiya asosida "qisman, agar kerak bo'lsa, odatiy jarayondan chiqib ketish va murakkab muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan darajada to'liq va ongli ravishda matnni, olamni o'zlashtirish (boshdan kechirish) qobiliyatida yotadi". Shuning uchun, mutaxassis avtomatlashtirilgan axborotni qayta ishlash jarayonini to'xtata olishi kerak.

Tarjimada kuzatilgan va kuzatilmaydigan jarayonlarni tavsiflash uchun R. Yaskelyaynen ma'lumotni markirovkalanagan va markirovkalanmagan qayta ishlash (ingl. marked processing va unmarked processing) atamalardan foydalanishni taklif qilgan. Uning ta'kidlashicha, markirovkalanmagan (kuzatilmaydigan) ishlov berish tarjimon tomonidan asl matn parchalarini tez tarjima qilganda amalga oshiriladi. Uning fikriga ko'ra, tarjimon tashqi tomondan kuzatilishi mumkin bo'lgan ma'lumotni markirovkalanagan qayta ishlashdan e'tibori tarjima muammosining muayyan jihatlariga, muammolarni hal qilishga va hokazolarga qaratganda foydalanadi.

Lingvistik tajriba yordamida R. Yaskelyaynen tarjimoni yaxshiroq bajargan tarjimonlar tajriba davomida tarjimalari unchalik muvaffaqiyatli bo'lmagan tarjimonlarga qaraganda ko'proq markirovkalanagan ishlov berishni amalga oshirganligini aniqlagan.

Bizning fikrimizcha, tarjima jarayonini avtomatlashtirish darajasi tarjimonlarning turli professional guruhlarni tasniflaning muhim belgisi sifatida qaralishi mumkin.

Biz, shuningdek, D. Robinsonning quyidagi fikriga qo'shilamiz. U haqli ravishda "tarjimon asta-sekin muayyan muammolarni hal qilishni ozmi-ko'pmi ongsiz xatti-harakatlarga (odatlarga) aylantiradi, bu unga tezroq va samaraliroq tarjima qilishga yordam beradi, qolaversa, bu murakkab muammolarni hal qilish uchun tarjima yaratish jarayonini to'xtatish zaruratini kamaytiradi. U tarjima jarayoniga xalaqit beradigan har qanday muammo vaqt o'tishi bilan tanish bo'lib qolishini, natijada uni hal qilish jarayonini avtomatlashtirilib, tarjimon uchun ko'rinmas bo'lib qolishadi", deya ta'kidlaydi. Binobarin, tarjima muammosiga duch kelganda, tajribaga ega tarjimonlar ko'proq ma'lumotni tahlil qilishadi. Bunday holda, ishlov berishning bir qismi yashirin yoki ongsiz ravishda (markirovkalanmagan ishlov berish) sodir bo'ladi va bir qismi tarjimon tomonidan anglashiladi, buning natijasida tarjimonning sharhlari va boshqa harakatlari kuzatilishi mumkin (markirovkalanagan ishlov berish). Bunda ma'lumotlarni markirovkali qayta ishlash miqdori ko'p jihatdan tarjimonning tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni ovoz chiqarib sharhlash qobiliyatiga bog'liq.

Tarjima jarayonini avtomatlashtirish haqida gapirganda, V.N. Shevchuk shunday deydi: "Professional tarjimon tarjima asliyatga mos kelishi/kelmasligini avtomatik ravishda aniqlay oladi. Chunki unda quyidagilarning sintezidan iborat "ichki intuitsiya" mavjud:

1) AT (asliyat tili) va TT (tarjima tili)da amal qiladigan qonuniyatlarni, shuningdek leksik-grammatik uyg'unlik qoidalarini bilish;

2) ikki til rivojlanishining asosiy tendensiyalarini bilish;

3) intuitsiya.

V.N. Shevchukning fikriga ko'ra, intuitsiya – inson bioprogrammasining bir qismi bo'lib, u "tug'ilishdan boshlab beriladi va unga o'rganish va rivojlanishning imkoni yo'qdir". Binobarin, tajriba to'planib, tarjimonning professionalligi oshgani sayin, tarjima jarayonini avtomatlashtirish darajasi "ichki sezgi"ning dastlabki ikkita tarkibiy qismining rivojlanishi tufayli ortadi [4; b. 340].

Biroq intuitsiyaning boshqa ta'riflari ham mavjud bo'lib, unga ko'ra intuitsiya "his-tuyg'ular va fikrlashni chetlab o'tmaydi va bilimning o'ziga xos turini tashkil etmaydi. Uning o'ziga xosligi shundaki, tafakkur jarayonining individual bo'g'inlari ozmi-ko'pmi ongsiz ravishda o'tib ketadi va faqat fikrning natijasi – to'satdan ochilgan haqiqatgina qayd etiladi". Ushbu talqinda intuitsiya tarjima qarorini qabul qilishning avtomatlashtirilgan mexanizmi sifatida ko'rinadi.

Tarjimada kognitiv jarayonlarni avtomatlashtirish darajasi to'g'ridan-to'g'ri tarjimon xotirasida saqlanadigan modellar va tartiblar soniga bog'liq deb hisoblaymiz. Shuning uchun, professional tarjimonlar uchun bu yangi boshlovchilarga qaraganda ancha yuqori ekani xususida B. Englund Dimitrova ham aytib o'tgan. Uning aytishicha, tarjimonning tajribasi oshgani sayin, u avtomatik ravishda tarjima qila oladigan matn parchalari hajmini oshiradi. Olima, shuningdek, avtomatik tarjima tarjimonning xotirasida faqat bitta variant mavjudligi yoki tanlov jarayonini avtomatlashtirishning natijasi bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi [6; b. 47-56].

Shu bilan birga, matn tarkibidan mustaqil bo'lgan ba'zi operatsiyalar, masalan, tarjima variantlarini saralash mexanizmi, kerakli fon ma'lumotlarini topish yoki lug'atga kirish algoritmi va tafakkurning boshqa "ko'nikmalari" juda avtomatlashtirilgan bo'lib qolmoqda. Boshqa bir qator operatsiyalar yarim avtomatik deb tasniflanadi yoki tarjimon tomonidan to'liq ongli ravishda va bosqichma-bosqich amalga oshiriladi.

Bunday "har doim avtomatlashtirilgan" va "o'zgaruvchan avtomatlashtirilgan" operatsiyalarni chegaralashga yondashuvlardan biri L.K. Latishev tomonidan taklif qilingan. Uning ta'kidlashicha,

tarjimolarning avtomatlashtirilgan ko'nikmalari ong ostiga asoslangan, ko'nikmalar esa ma'lumotlarni emas, balki faqat shunga o'xshash harakatlarni bajarishda olingan bilim va tajribaga asoslangan. Shunday qilib, ko'nikmalar har doim to'liq avtomatlashtirilgan, mahorat esa faqat qisman.

Xulosa. Tarjima jarayonida bevosita kuzatilmagan ba'zi tarjima jarayonlari intervyu orqali tiklanishi mumkin, deya taxmin qilish mumkin. Qaror intuitiv ravishda yoki avtomatik ravishda qabul qilingan bo'lsa ham, tarjimon, ayniqsa, tajribali bo'lsa, ko'pincha uni fikrlash jarayonlarining siqilgan zanjirini ochib berish kabi tushuntirishi mumkin. Shuningdek, yosh tarjimonlar, professionallardan farqli o'laroq, ko'pincha intuitiv ravishda kelgan qarorlarini tushuntira olmaydilar, chunki ular ko'pincha faqat taxminlarga asoslanadi. Psixolingvistik tajriba yordamida turli darajadagi kasbiy kompetensiyaga ega bo'lgan tarjimolarda tarjima jarayonini avtomatlashtirish darajasi qanday ekanligini aniqlash imkoni mavjud.

Shunday qilib, tarjima jarayonining avtomatizmi (yoki avtomatizatsiyasi) darajasi, tarjimon ko'nikmalarining shakllanishi va rivojlanishi bilan o'sib boradi. Shuni ham ta'kidlash joizki, turli xil operatsiyalarni avtomatlashtirish mumkin bo'lgan daraja ham farq qiladi. Professional tarjimonlar uchun ilgari duch kelgan tanish tarjima vazifalarini bajarishda ko'pchilik kognitiv operatsiyalarni avtomatlashtirish darajasi yuqori. Agar tajribali tarjimonlar nostandart vazifalar ustida ishlasalar (masalan, dasturiy ta'minot matni, notanish mavzular), ular ko'plab tarjima qiyinchiliklarini ongli ravishda yengib, katta bilim harakatlarini qo'llashlari kerak.

ADABIYOTLAR:

1. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. – Москва, 2005. – С. 321, 324, 339.
2. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии / Г. Л. Рубинштейн СПб.: Питер, 2002. – С. 323.
3. Шевчук В. Н. Некоторые когнитивные аспекты письменного перевода // Теория перевода и методика подготовки переводчиков / Материалы научно-практической конференции. М: ВИ, 1999. – С 257-258.
4. Шевчук В. Н. Когнитивный подход к анализу процессов устного перевода. – Киев, 2009. – С. 340.
5. Douglas R. *Becoming a Translator: Accelerated Course*. London; New York: Routledge. 1997. – P. 99-100.
6. Englund Dimitrova, B. *Expertise and Explicitation in the Translation Process*. – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2005.
7. Jaaskelainen, R. *Tapping the Process. An Explorative Study of the Cognitive and Affective Factors Involved in Translating* / R. Jaaskelainen. University of Joensuu Publications in Humanities. 1995. – 237 p.
8. Jensen A. *The Effects of Time on Cognitive Processes and Strategies in Translation*. – Copenhagen, 2000.
9. Neubert, A. *Competence in Language, in Languages, and in Translation. Developing Translation Competence*. – Amsterdam: John Benjamins, 2000.
10. Pierce C.S. *Philosophical Writings*. – New York, 1955.
11. Robinson D. *Becoming a Translator: an accelerated course*. Routledge. – New York, 1997. – P. 95.

ROBERT KIOSAKINING "BOY OTA, KAMBAG'AL OTA" ASARI MISOLIDA SELF-HELP JANRINING XUSUSIYATLARI

*Kilicheva Mehriniso Rajabovna,
Buxoro davlat universiteti f.f.f.d (Phd), dotsent
Sharopova Shahnoza Shavkatovna,
Buxoro davlat universiteti
Ingliz adabiyotshunosligi 2-bosqich magistranti
sharapovashahnoza8@gmail.com*

Annotatsiya. Maqolada Amerika adabiyotida «self-help» janrining kelib chiqishi, xususiyatlari hamda ushbu janr rivojiga ta'sir ko'rsatgan muhim omillar tadqiq qilingan. Ushbu maqolada asosiy e'tibor janrning asosiy xususiyatlarini yoritish maqsadida Robert Kiosakining «Boy ota, kambag'al ota» asariga qaratilgan. Asarning mazmuni, kirish qismi hamda 9ta asosiy bo'limlari dolzarb muammolar va ularning yechimini aniqlash maqsadida tahlil qilingan. Maqoladagi muallif tajribasining tahlili janrning xususiyatlarini yoritishga va uning kitobxonlarga ta'sirini tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: self-help, psixologiya, janr, asar, hikoya.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЖАНРА САМОРАЗВИТИЕ НА ПРИМЕРЕ РОБЕРТА КИОСАКИ «БОГАТЫЙ ПАПА, БЕДНЫЙ ПАПА»

Аннотация. В данной статье рассматриваются происхождение, литературные особенности и важнейшие факторы, повлиявшие на развитие жанра саморазвитие в американской литературе. В статье обращается внимание на произведение Роберта Кियोаки «Богатый папа, бедный папа», чтобы раскрыть основные характеристики жанра. Содержание, вводная часть и основные 9 глав были проанализированы, чтобы выявить основные проблемы и возможные решения. Анализ авторского опыта, проведенный в статье, помогает понять основные особенности жанра "Self-help" и его влияние на читателя.

Ключевые слова: саморазвитие, психология, жанр, научно-популярная книга, рассказ

CHARACTERISTICS OF THE SELF-HELP GENRE IN THE EXAMPLE OF ROBERT KIOSAKI'S "RICH DAD, POOR DAD"

Abstract. This article examines the origin, features and factors influencing for the development of self help genre in American literature. The article draws attention to the work of Robert Kiosaki "Rich Dad, Poor Dad" to reveal the main characteristics of the genre. The content, introduction part and main nine chapters have been analyzed to find out the crucial problems and possible solutions. The analysis of author's experience carried out in the article helps to understand the main features of the self-help genre and its impact on the reader.

Key words: self-help, psychology, genre, literary work, narrative.

Kirish. Self-help janri sirasiga kiradigan kitoblar o'z kitobxonlariga aqliy, jismoniy va moliyaviy jihatdan rivojlanish, shaxsiy muammolarni hal qilish bo'yicha ko'rsatmalar berish maqsadida yozilgan asarlar sirasiga kiradi. Ular yozuvchilarning hayotiy tajribalaridan olingan bilimlarga asoslangan yo'l-yo'riqlardan iborat publisistik kitoblar hisoblanadi.

"Self-help" so'ziga Oxford lug'atida "Muammolaringizni hal qilish uchun boshqa odamlardan yordam so'rash o'rniga, o'z kuchingiz va qobiliyatingizga tayanish harakati", Merriam Webster lug'atida "boshqalarning yordamisiz o'zini yaxshilash yoki muammolarini yengish harakati yoki jarayoni" deb izoh berilgan.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Shaxsiy rivojlanish kitoblari sifatida tanilgan "self-help" asarlar uzoq vaqtdan beri mavjud. Bu janrning nomi 1859- yilda nashr etilgan, Samuel Smilesning eng ko'p sotilgan "Self-help" nomli kitobidan olingan.

Ko'pgina olimlar ushbu janrning o'ziga xos xususiyatlarini va uning muhim elementlarini tadqiq qilishga harakat qilishgan. Jumladan, S.K.Dolby self help kitoblarini "O'z- o'zini takomillashtirish" yoki

“Shaxsiy rivojlanish” kabi turlicha nomlar bilan uchratish mumkin deydi. Ushbu atamalarni yoritib berishda o‘quvchi istaklaridan kelib chiqib, 1-guruhga taalluqli kitoblarni o‘qish va tanlashda “kitobxonning xohishi ko‘proq” desa, 2-toifadagilarini “biroz zerikarliroq” deb ta’riflaydi [4;350].

Tom Anderson o‘z maqolasida ushbu janr rivojlanish tarixida 3 ta muhim bosqich bo‘lganini va bu bosqichlar insonning o‘sha davrlardagi dolzarb muammolari bilan bog‘liq bo‘lganini yoritib beradi. U XIX asrni xarakter asri, XX asrni shaxsiyat asri hamda XXI asrni bosim asri deb nomlaydi. Buning sabablarini esa o‘sha davrdagi self-help asarlarining mazmunini yoritib berish bilan izohlaydi. Jumladan, XIX asrda yashab o‘tgan Smiles va uning zamondoshlari janrga xos asarlarida shaxs, uning axloqi va madaniyatini muhim sanagan. XX asrda janr rivojiga sezilarli hissasini qo‘shgan mashur Deyl Karnegi esa urbanizatsiya jadal rivojlanayotgan zamonda shaxsning qay darajada raqobatdosh bo‘la olishi va jamiyatdagilarga qanday ta’sir ko‘rsatishini dolzarb masala sifatida olib chiqqan. XXI asrga kelib jamiyatda ish va hayot tarzidagi muvozanat insonlarni bosimdan olib chiqishga qaratilgan self-help kitoblarining yaratilishiga turtki bo‘ladi [8;40].

Mazmunan ushbu janrga oid kitoblarni badiiy bo‘lmagan kitoblar turkumiga kiritish mumkin. Aynan badiiy va badiiy bo‘lmagan kitoblarni farqlash lozim bo‘lsa, ushbu janrga oid kitoblardagi voqea yoki qahramonlar to‘qima emas, balki yozuvchi tajribasidan o‘tgan hikoyalarga asoslanib yozilgan. O‘zi duch kelgan muammolarga qanday yechim topganini kitobxon bilan bo‘lishish maqsadida maslahat yoki yo‘riqnomasifatida yozilgan.

Bundan tashqari ushbu turdagi kitoblarni ma’no va mazmuniga ko‘ra 3guruhga bo‘lish mumkin:

1) Self-help (ya’ni o‘z-o‘ziga yordam berish) haqidagi kitoblar: Iqtisodiy, aqliy, jismoniy va ruhiy savodxonlikni oshirish maqsadida takliflar berilgan;

2) Shaxsiy rivojlanishga oid kitoblar: kitobxonning o‘z hayoti davomida o‘ylagan orzularini qanday qilib maqsadga aylantirish va unga erishish uchun qanday uslub va texnikalardan foydalanishga oid yo‘l-yo‘riqlar ko‘rsatilgan;

3) “Qanday qilib...” sarlavhasi bilan boshlanuvchi kitoblar: o‘z sohasining mutaxassisi deb hisoblanmagan bo‘lsa-da, shaxsiy tajribasida sinab ko‘rilgan bilimlarini kitobxon bilan bo‘lishgan muallif yo‘riqnomasidan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada keltirilgan fikrlarni yoritishda tasniflash, kontekstual va komponent tahlil usullaridan foydalanilgan.

Amerika adabiyotidagi shaxsiy rivojlanish janri bir asrdan ortiq vaqt davomida kishilarning shaxsiy va kasbiy o‘shishini shakllantirishda muhim rol o‘ynadi. Yo‘l-yo‘riq, ilhom va amaliy maslahatlarni taklif qiluvchi shaxsiy rivojlanishga yordam kitoblari o‘zini takomillashtirish, ma’rifat va muvaffaqiyatga intilayotganlar uchun muhim vositaga aylandi. Amerika adabiyotida ushbu janrning paydo bo‘lishi, uning vaqt o‘tishi bilan evolyutsiyasi va uning individual hayotga va umuman, jamiyatga doimiy ta’sirini o‘rganadi.

1. O‘z-o‘ziga yordam janrining vujudga kelishi:

O‘z-o‘ziga yordam berish janrining ildizlarini XIX asrning boshlarida Ralf Valdo Emerson va Genri Devid Toro kabi transsendentalist mualliflar o‘z asarlari orqali shaxsiy kuch va ma’naviy o‘shishni o‘rgana boshlaganlarida kuzatish mumkin. Ularning o‘z-o‘ziga ishonish va shaxsning o‘z kuchiga urg‘u berishi haqidagi fikrlari kelgusi yillarda gullab-yashnaydigan shaxsiy rivojlanish harakati uchun asos yaratdi.

2. Psixologik va yangi fikr ta’siri:

XIX asr oxiri — XX asr boshlarida psixologiya sohasi va “Yangi fikr” falsafasining yuksalishi self-help janri adabiyotining rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatdi. Uilyam Jeyms, Zigmund Freyd va Karl Yung kabi kashshoflar inson ongi va xulq-atvorining chuqurligini o‘rganib, o‘z-o‘ziga yordam berish mualliflariga shaxsiy motivatsiya, to‘siqlarni yengib o‘tish va baxt, mamnuniyat hislarini rivojlantirish kabi mavzularni o‘rganishga yo‘l ochib berdi.

3. Deyl Karnegining ta’siri:

Deyl Karnegining "Qanday qilib do‘stlar qozonish va odamlarga ta’sir qilish" (1936) kitobi o‘z-o‘ziga yordam berish janrida burilish nuqtasi bo‘ldi. Karnegining shaxslararo ko‘nikmalar, muloqot strategiyalari va shaxsiy rivojlanishga urg‘u berishi shaxsiy va professional hayotlarida muvaffaqiyatga chanqoq kitobxonlar bilan uyg‘unlashdi. Karnegining ishi janrdagi ko‘plab kelajakdagi mualliflar uchun namuna bo‘lib, self-help adabiyotining ta’sirini kuchaytirdi.

4. Ogohlik va ma’naviyatga o‘tish:

XX asrning oxirida o‘z-o‘ziga yordam berish adabiyoti ong va ma’naviyatni o‘z ichiga olish tomon siljishni boshdan kechirdi. Dipak Chopra, Ekxart Tolle va Luiza Xey kabi mualliflar meditatsiya, mulohazalilik va ijobiy tasdiqlar kuchi tushunchalarini kiritdilar. Bu yozuvlar nafaqat shaxsiy o‘shish uchun yo‘l-yo‘riq ko‘rsatibgina qolmay, balki o‘zini o‘zi va koinot bilan chuqurroq bog‘lashga yordam berdi.

5. Xilma-xillik va inklyuzivlik:

Jamiyat xilma-xil bo'lgan sari o'z-o'ziga yordam janri kengroq istiqbollar va yashagan tajribalarni o'zida mujassamlashtirgan holda o'z ko'lamini kengaytira boshladi. Brene Braun va Iyanla Vanzant kabi mualliflar zaiflik, chidamlilik va o'zini o'zi qabul qilish masalalariga e'tibor qaratdilar. Bu o'zgarish shaxsiy o'sish bir o'lchamdagi jarayon emas, balki turli omillar ta'sirida individual sayohat ekanligini anglash kuchayib borayotganini aks ettirdi.

6. Tanqid va munozaralar:

Shaxsiy rivojlanishga yordam janri tanqidchilardan xoli bo'lmadi. Ba'zilarning ta'kidlashicha, bu muvaffaqiyatga erishishning haqiqiy bo'lmagan umidlarini targ'ib qiladi. Tanqidchilar, shuningdek, ba'zi mualliflarning ishonchligi va tajribasiga shubha qilishadi. Biroq mas'uliyatli va yaxshi o'rganilgan shaxsiy o'sishga yordam kitoblari haqiqatan ham odamlarni kuchaytirishi va qimmatli tushunchalar berishi mumkinligini tan olish kerak.

7. Zamonaviy davr va undan keyingi davr:

XXI asrda o'z-o'ziga yordam janri podkastlar, bloglar va onlayn kurslar kabi yangi vositalarni qamrab olgan holda yanada boshqacha tus oldi. Texnologiyaning mavjudligi shaxsiy rivojlanishga yordam berishni demokratlashtirdi va uni kengroq auditoriyaga taqdim etdi. Bu evolyutsiya janrning jamiyatdagi o'zgarishlarga moslashish qobiliyatini aks ettiradi va odamlarning o'zgaruvchan ehtiyojlarini qondiradi.

O'quvchilarning e'tiborini jalb qilish va ularni o'z kitoblarini sotib olishga undash maqsadida self-help janri mualliflari sarlavhalar qanday bo'lishi haqida puxta o'ylashadi, masalan, ular kitobxon o'z hayotida qanday o'zgarish qilmoqchi yoki nimani uzoq vaqtdan beri tuzatmoqchi, shu kabi masalalarga e'tibor qaratadi. Sarlavhalarning mazmuniga ko'ra kitoblarning 3ta asosiy toifasi mavjud:

1) Sarlavha maqsadga qarata tanlangan: Norman Vinsent Pealning "Ijobiy fikrlashning kuchi" asari;

2) "Qanday qilib..." so'zlari bilan boshlanadigan: Deyl Karnegi "Qanday qilib do'st qozonish va odamlarga ta'sir qilish" asari;

3) Sarlavhasi 2-shaxsga qaratilgan: Tomas Xarrisning "Men yaxshiman, siz yaxshisiz" asari [7;61].

Maklin va Kapell shaxsiy rivojlanish bo'yicha o'zlarining empirik tadqiqotlarida erkaklar va ayollar o'rtasidagi ikkita asosiy tafovutni aniqladilar.

Birinchi, ayollar va erkaklar o'qiydigan self-help guruhiga kiradigan kitoblarning turlari o'rtasida farq bor. Ayollar shaxslararo munosabatlarni saqlab qolish va yaxshilashda yordam berishga qaratilgan shaxsiy rivojlanish kitoblarini o'qishga moyil. Erkaklar esa biznes va moliyaga oid kitoblarni ko'proq o'qiydilar. Mansab va salomatlik haqidagi kitoblarni esa ikkala jins vakillari ham o'qiydilar.

Ikkinchi, shaxsiy rivojlanishga yordam beradigan kitobni o'qish paytida va undan keyin erkaklar va ayollar boshqacha yo'l tutishadi. Shaxslararo munosabatlarda ayollarning ko'p hissiy sa'y-harakatlarini o'z zimmlariga olishlari kerakligi, nima uchun ayollarning shaxslararo munosabatlarga oid adabiyotlarni ko'proq o'qishini yoritib beradi. Ayollar shaxsiy rivojlanishga yordam berish kitoblari bilan shug'ullanishda ko'proq ulushga ega va shuning uchun o'qishda faolroq, aniqroq va maqsadliroq, deb xulosa qilinadi [6;69].

Niderlandiyalik tadqiqotchilarning olib borgan izlanishlariga ko'ra self-help asarlarini mazmunan 4 ta guruhga ajratish mumkin. Bular:

1. Rivojlanish- ushbu mavzudagi kitoblar o'z -o'zini rivojlantirish;

2. Shaxsiy munosabatlar – qanday qilib o'zaro munosabatlarni yaxshilash;

3. Uddalay olish-asosan ish va hayot tarzi o'rtasidagi muvozanatni saqlash uchun tashvishlardan xoli qola olish;

4. O'zlikni anglash – o'zlikni anglab hayoti davomida to'g'ri qaror qabul qila olish haqidagi mavzularni qamrab olgan [2;99].

Koay Dong Liang o'z dessertatsiyasida 21 ta self help asarlarining o'xshash va farqli tomonlarini keltirib o'tadi. Masalan, o'xshash tomonlari o'rganilganda deyarli har bir asarning kirish qismida asosiy muammo yoritilgan, ushbu muammo asarning bosh qahramoni sanalgan muallif bilan bog'liq. Asarning asosiy qismini o'qish davomida esa o'quvchi shunga o'xshash muammolarning yechimiga guvoh bo'ladi. Barcha ushbu turdagi kitoblarning yakunlovchi-xulosa qismlari mavjud. Shularning 14 tasida sarlavhasi bir xil nomlanmagan bo'lsa-da, mazmunan xulosa qismga tegishlilikini bilib olish mumkin.

Self-help kitoblarining yana bir xususiyati muallif tomonidan ko'proq hikoyalarning so'zlanganidir.

Xuddi bolalar adabiyoti namunalariidek self-help turkumidagi hikoyalar ham pedagogik ahamiyatga molik va kitobxon o'z hayotini yaxshilashini ko'zlagan maqsadda yozilgan. Odatda ushbu hikoyalar muallifning shaxsiy hayotidan olingan yoki kitobda berilgan bahs va munozaralar bilan bog'liq.

Tahlil va natijalar. Self-help janriga oid kitoblar ko'pincha ommabop psixologik mavzularga qaratilgan bo'ladi. Agar odamlar o'zlarining ongini, ijobiy fikrlashlarini oshirishsa, o'z maqsadlarini ro'yobga

chiqarish uchun harakat qilishsa, albatta, ularning xatti-harakatlari, munosabatlari hamda o'z hayotlaridan qoniqish hislari ham, albatta, yaxshi tomonga o'zgaradi. Bularning bariga esa psixologlar bilan uchrashib emas, balki shunchaki kitobni o'qish orqali tezroq erishish mumkin.

Biznes yo'nalishidagi self-help janrida yozilgan "Boy ota, kambag'al ota" asari qahramoni ham muallifning o'zi-Robert Kiyosaki. U kelib chiqishi yaponiyalik, ammo Amerikada o'qituvchi oilasida ulg'ayib, shu yerda tahsil olgan. Asarda yoshligida olgan eng muhim tajribalarini bo'lishadi. U 2 ota bilan (o'zining haqiqiy otasi hamda eng yaqin do'stining otasi-uning boy otasi) qanday ulg'aygani haqidagi hikoyalarni so'zlaydi. U o'z tajribalarida ikkala otasining pul hamda pulni boshqarish haqidagi fikrlarini qanday taqqoslaganlarini yoritib beradi. Butun kitobni o'qish davomida o'quvchi boy bo'lish uchun foyda orttirishning sirlarini yoritadi. Inson pul uchun emas, balki pul inson foydasi uchun ishlashi kerak, degan g'oyani ifodalab berishga harakat qilgan.

Asar badiiy bo'lmagan asarlar turkumiga kiradi. Unda badiiy asardan farqli o'laroq qahramon yoki uning raqibi sanalgan biror shaxs yo'q. Asar qahramoni-muallifning o'zi, raqib sifatida esa uning rivojlanishiga to'siqlik qilayotgan "fikir" keltirilgan va butun asar davomida muallif mana shu fikr bilan kurash olib boradi.

Niderlandiyalik tadqiqotchilar Bergsma va Adning self-help kitoblarini 4 turga tasniflaganiga qaraydigan bo'lsak, "Boy ota, kambag'al ota" asari 1-toifa "Rivojlanish" mavzusidagi kitoblarga kiritiladi. Unda moliyaviy savodxonlikni oshirish, qanday qilib pul topish va uni sarflashga oid ko'rsatmalar berib o'tilgan. Asar tili sodda va tushunarli. Muallif tomonidan ahamiyatli deb hisoblangan fikrlar "eslatma" shaklida kitobxonning e'tiborini tortish va yodda qolishi uchun alohida ajratib ko'rsatilgan. Masalan: "*An asset puts money in my pocket. A liability takes money out of my pocket.*" Ushbu qisqa va lo'nda jumladan o'quvchi aktiv va passiv mulkning bir- biridan farqini tezda anglab olishi va eslab qolishi mumkin.

Nancy Eichornning tasnifiga ko'ra, asar sarlavhasiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, uni 1-turga, ya'ni sarlavhasi maqsadga qaratilgan asarlar sirasiga kiritishimiz mumkin. U boy otasidan o'rgangan bilimlarini umumlashtirib, 6 ta muhim dars sifatida o'z asarida keltirgan. U o'z otasining pul topish, kundalik va xarajatlarini lavozimga ega bo'lishi kerak degan fikrlarini juda ko'p marotaba eshitganini, garchi o'qimishli bo'lsa-da, uning barcha gaplariga amal qilmaganligini ta'kidlaydi. Ammo boy otasining qarashlari haqiqiy otasinkidan butunlay farqliligini angelaydi. Shu tarzda ikkala otasining fikrlar taqqosini butun asar davomida yoritib bergan. Maqsadga erishishning yo'li sifatida boy otasining qarashlarini qo'llab-quvvatlagani va unga amal qilgani yoritib berilgan.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, self-help janriga kiruvchi asarlarning aksari bir xil hajm yoki shaklga ega bo'lsa-da, kitobxon e'tiborini jalb qiladigan tomoni uning mazmunidir. Ushbu fikrning isboti sifatida Kiyosakining "Boy ota, kambag'al ota" asarini keltirishimiz mumkin. Bestseller asarlar sirasiga kirib, ko'pgina aytilgan misollar muallif tajribasidan o'tgani, tarixiy faktlar, statistik ma'lumotlar bilan isbotlangani ko'p kitobxonlarning diqqatiga sazovor bo'lgan.

ADABIYOTLAR:

1. "Rich Dad, Poor Dad" by Robert Kiyosaki. Plata Publishing, March 2011
2. Bergsma, Ad. "Do Self-Help Books Help?" *Journal of Happiness Studies*, vol. 9, no. 3, 2007, pp. 341–360.
3. Cherry, Scott. *A Critical Study of Self-Help and Self-Improvement Practices*. Edwin Mellen Press, 2011
4. Dolby, Sandra K. *Self-Help Books: Why Americans keep reading them*. University of Illinois Press, 2005.
5. Koay, Dong Liang. *Self-Improvement Books: A Genre Analysis*. 2015. University of Wellington, PhD dissertation.
6. McLean, Scott, and Brandi Kapell. "She Reads, He Reads: Gender Differences and Learning through Self-Help Books." *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, vol. 6, no. 1, 2015, pp. 55–72
7. Nancy Eichhorn, *Self Help Books: A Genre Unto Themselves Somatic Psychotherapy Today Volume 8, Number 1*, p 68-70, 2018
8. Starker, S. (1989/2002). *Oracle at the supermarket; The American preoccupation with self-help books*. New Brunswick: Transaction Publishers
9. Tom Anderson. *Long Read: the fascinating history of self-help*. May 27, 2020